

ezeker-
leze ge-
kleine
dit niet
toch
van de
waarop
k wijst,
len kin-
verband
in Pink-
te van
aan de
oekont.
postelen
n mede-
en den
Heilige
meente
thouden

eder-
genade-
derdop,
dat de
verder-
de doop
assching
Christus
water-
niewing
en mag
ing door
scheiden
in onze
n Geest,
en doop,
zeggen,
op Gol-
tronde
in geeft
voor den
loed niet
in heeft,
wij wacht
wanneer
het hart
om geeft
is grond
Heilige
ens dan
s. Want
rdag ons
in Geest
is geen
God de
van Zijn
En op
in weten
Godde-
e en het
n wordt
nade ook
erikt.

reds ge-
nent van
te weer-
te en
bij onze
worden,
zijn. Ze
rgument
en, door
n en den
ken van
eenschap
gdeende,
rdeelden
sche op-
den met
n teeken
n ook een
geboorte.
che Ge-
n meest
rmeerde
van het
us Jezus
tieve toe-
richtbare
om wezen
genade,
n weder-
zonden
nag, hoe
tent aan
den ze,
ismus in
zen naar
aan de
geet onze
tom: de
6, wordt
n aan de
geboorte
an geloof
ren geen
gebooren
aar waar
k is van
n we in
aan onze
heid, dat
kinderen
de Geest
omst al-
en door
gen. Een
n Spiritus
geest ge-
ook de

het goed
dedigen,
teeds op
s aan de
n minder
erd weg-
gtek van
n is zoo
n sterven
ren wor-
den meer
Christus
krijd der
gebooren
S). Wat
en kan

het Koninkrijk Gods zelfs niet zien. Zeker, God de Heere is Almachtig; Hij kan uit steenen Abraham's kinderen verwekken, en voor Hem is niets onmogelijk. Maar de besliste, de elken twijfel afsnijdende verklaring van Christus, dat wie alleen uit vleesch geboren is en de wedergeboorte door den Heiligen Geest niet deelachtig is, in het Koninkrijk Gods niet zal ingaan, toont, dat ook voor onze kinderen die vroeg wegsterven, van geen ingaan in het Koninkrijk der hemelen sprake kan wezen, wanneer zij de wedergeboorte niet ontvangen hebben. Ze zijn uit vleesch geboren en daarom als zoodanig buiten het Koninkrijk Gods gesloten. Stond het dus zoo, dat de Heilige Geest dit werk der wedergeboorte alleen bij volwassenen kon doen, dan zouden we aangende de zaligheid onzer vroeg stervende kinderen geen de minste hope hebben. Daarom heeft onze Gereformeerde Kerk steeds op deze belofte des Heiligen Geestes aan de kinderen des verbonds gewezen en daarmede de ouders vertroost, wanneer hun kinderen kwamen te sterven voordat zij nog tot jaren des onderscheids waren gekomen. Want die belofte vergewist en verzekert ons, dat deze kinderen de wedergeboorte ontvangen door den Heiligen Geest en dus zalig zullen worden. En zoo sluit deze belofte zich aan bij en bevestigt, wat Christus zelf van de kinderen heeft gezegd, dat *hunner het Koninkrijk der hemelen is, dat zij dit Koninkrijk ontvangen en daar in gaan*. Want het ingaan in het Koninkrijk der hemelen zou naar Christus eigen woord voor deze kinderen onmogelijk wezen, wanneer zij niet wedergebooren waren uit water en Geest.

Dr. H. H. K.

Voor Kootwijks scholen.

In hartelijken dank ontvangen van N. N. te 't H. f. 5; van den heer W. Koops te Rotterdam, van Mej. N. N. f. 1.

Dr. J. H. HOUTZAGERS, Voorzitter.

Leestafel.

1. Dr. Rijk KRAMER, HET VACCINATIE-PROBLEEM, J. H. Kok. — 1916 — Kampen.

Van de talrijke geschriften, die over vaccinatie handelen, onderscheidt dit zich vooral door den historisch opzet en de principieele behandeling. Hierdoor is het mijns inziens mogelijk, niet alleen geheel de actie tegen de vaccinatie en den vaccinatie-dwang in Nederland terug te brengen tot een dwaling van Bilderdijk, maar tevens het probleem op te lossen naar gereformeerde beginselen en antirevolutionair staatsrecht.

Aldus Dr. KRAMER, praktiserend geneesheer te Amsterdam, en aldaar, niet alleen als bewaam, maar ook als christelijk arts onder zijn geloofsgenooten gezocht.

Deze geleerde, die tevens is een onvervaard Gereformeerde en Anti-revolutionair, is een beslist voorstander van de vaccinatie en dat op grond van ernstige studie aan dit onderwerp gewijd. Als vrucht van deze studie schreef hij een aantal artikelen in het ORGAAN VAN DE CHRISTELIJKE VERENIGING VAN NATUUR-GENEESKUNDIGEN en het zijn deze artikelen, die hij thans in boekvorm, onder den titel HET VACCINATIE-PROBLEEM, het licht heeft doen zien. Het boek geeft in 263 bladzijden een INLEIDING en vijf hoofdstukken, waarvan het 1e tot titel heeft: HISTORISCH OVERZICHT DER LITTERATUUR; het 2e DE WAARDE DER VACCINATIE; het 3e DE ARGUMENTEN EN DE STRIDWIJZE DER VACCINATIE-BESTRIJDERS; het 4e DE VACCINATIE BIJ HET LICHT DER OPENBARING, en het 5e DE OVERZICHT EN DE VACCINATIE-DWANG.

Hieraan zijn toegevoegd 3 bijlagen, die saam XLII bladzijden beslaan. In Bijlage I bespreekt de auteur een protest d.d. 10 Sept. 1915, het welk hij, naar aanleiding van zijn artikelen, van het BESTUUR VAN DEN BOND TEGEN VACCINATIE-DWANG ontving; in Bijlage II wordt gehandeld van de NOTA VAN DEN MINISTER DE SAVORIN LOHMANN; en Bijlage III bevat tabellen van de sterfte aan pokken te Amsterdam over de jaren 1774-1880 gepubliceerd door Dr. J. O. C. BREEN in AMSTELREDAM; in Nederland over de jaren 1866-1915; in Engeland, Schotland, Pruisen, Oostenrijk, Beieren en België over de jaren 1861-1898, op de 100.000 inwoners.

Het wil mij voorkomen, dat al wat over het vaccinatie-vraagstuk licht kan verspreiden in deze studie te vinden is, en mitadien zowel tegenstanders als voorstanders van de vaccinatie goed doen zullen dit boek van Dr. Rijk KRAMER te lezen.

2. K. VAN DEN BERG, Hoofd eener christelijke school te Amsterdam. LEIDRAAD VOOR DE BEHANDELING DER ALGEMEENE OPVOEDING OP CHRISTELIJKEN GRONDSEL. — W. ten Have — Amsterdam.

Dit boekje van even 50 bladzijden is het in druk verschenen dictaat, hetwelk de heer VAN DEN BERG gedurende eenige jaren gebruikte bij zijn lessen in Algemeene Opvoeding. Voor hij tot laten drukken overging heeft hij echter de copie naar Prof. Dr. H. BAVINK's beoordeling onderworpen en van diens opmerkingen dankbaar gebruik gemaakt.

Er worden onder 7 rubrieken 275 punten in besproken.

In de rubriek OPVOEDING geeft de schrijver onder punt 10 de verdeling:

I. Lichamelijke.
II. Geestelijke, welke onderscheiden wordt in:
a. verstandelijke, b. redelijke, c. aesthetische, d. religieuze.

Dat bij 15c, achter het *psycho-fysisch parallelisme* de naam van Descartes staat, is zeker een verschrijving.

Volgt van p. 7-38 een breede schets van de ZIELLEDE.

Had de geleerde schrijver met enkele leestellingen uit deze, nog steeds zoekende wetenschap over te nemen, niet kunnen volstaan?

Deze Ziekunde dan is de bekende „vermogenspsychologie“ waarbij, wegens de passiviteit van het „gevoel“, de met TEFENS opgekomen coördinatie van ken-gevoel en beger-vermogen terecht is opgegeven. Ook de heer V. B. BERG volgt dus de Aristotelische inductie van „lager- en hooger kenvermogen“, en „lager- en hooger begervermogen“.

Tusschen deze beide „vermogens“ beperkt hij echter van p. 32-32 HET ORGOEL, die Bespreking onder 107 inleidend met de opmerking: „Onschouwen we niet spreken van een afzonderlijk gevoelvermogen, is het gevoel een zeer

belangrijk verschijnsel, dat een afzonderlijke behandeling verschaard is.“

Na dus de ziekunde als hulpwetenschap voor de opvoedkunde te hebben afgehandeld, komt hij tot zijn eigenlijke onderwerp. Ik zou de vraag willen doen of, waar men in een Schets als deze de ziekunde opneemt als hulpwetenschap, niet evenzeer aan de lichaamskunde als zoodanig een plaats moet geven. Dan, hoe dit zij, de auteur gaat nu terstond over tot de opvoeding en wel allereerst tot de „Lichamelijke“. Hier geeft hij als schoolman van rijke ervaring, behattigswaardige wenken. Zoo bij 207 o.m. omtrent „omwisseling van plaatsen met het oog op het voortdurend rechts of links zien“. En dergelijke wenken vindt men ook in de „Verstandelijke“, wanneer bij 218 de „methode“ ter sprake komt; bij de „redelijke“ wanneer hij bij 242 schrijft: dat zij alleen mogelijk is door de werking des H. Geestes, die alleen den wil kan omzetten, maar daarbij ook wijst op het Verbond der Genade, betekend en verzegeld door den H. Doop. En daartoe reken ik ook wat hij bij de „aesthetische“ opvoeding onder 265 zegt over het moet vertellen van Bijb. en Vad. geschiedenis wat „schoonheids- en daarmede de ouders vertroost, wanneer hun kinderen kwamen te sterven voordat zij nog tot jaren des onderscheids waren gekomen. Want die belofte vergewist en verzekert ons, dat deze kinderen de wedergeboorte ontvangen door den Heiligen Geest en dus zalig zullen worden. En zoo sluit deze belofte zich aan bij en bevestigt, wat Christus zelf van de kinderen heeft gezegd, dat *hunner het Koninkrijk der hemelen is, dat zij dit Koninkrijk ontvangen en daar in gaan*. Want het ingaan in het Koninkrijk der hemelen zou naar Christus eigen woord voor deze kinderen onmogelijk wezen, wanneer zij niet wedergebooren waren uit water en Geest.

Met volkomen instemming daarentegen en als behattigswaardigen wenk aan de christen-opvoeder, las ik onder de twee laatste punten van deze schets: „Wij gelooven niet in de almacht der opvoeding, maar wel in haar noodzakelijkheid en mogelijkheid door de algemeene en bijzondere genade onzes Gods. De opvoeder blijve zichzelf steeds beschouwen als instrument, d.w.z. in de taal der H.S., als *mede-arbeider* Gods. Deze gedachte behoedt hem enerzijds voor *moedeloosheid* en anderzijds voor *overschatting* van zijn gewichtige taak.“

Is opvoeden „n kunst waarvoor men, als tot de beoefening van alle andere kunsten, een ingeboren talent moet bezitten, voor deze kunst kan de opvoedkunde of de paedagogiek niet meer doen, dan zooda. Prof. G. HEYMANS nog dezer dagen schreef: „het mededelen van feitelijke kennis, waarvan de kunstenaar bij de vrije uitoefening zijner kunst kan gebruik maken, en met behulp waarvan hij zijn aangeboren talent sneller tot ontkwikkeling kan brengen.“

Het wil mij, voorzover ik kan zien, voorkomen, dat V. B. BERG's LEIDRAAD een niet te vermaden hulpmiddel kan zijn.

3. Dr. B. WIELINGA, HET JEEZEN KRUIS. Indrukken van het oorlogsland. J. H. Kok — 1916 — Kampen.

Deze, in Mei verschenen rede, sluit aan bij de vroeger, door mij hier reeds besproken rede van Dr. WIELINGA over „Het blode beest“. „Indrukken van het oorlogsland“ koos de redenaar als ondertitel van zijn rede over HET JEEZEN KRUIS.

Hij vertelt er in, dat hij in Augustus van 1914 in HARTZBURG en BERLIN en in November van dat jaar, kort na de veroving van ANTWERPEN, door de Duitschers, ook daar was en dat hij verleden jaar een vacante reis door DUITSLAND, voornamelijk langs den Rijn maakte. De indrukken toen, zoo in DUITSLAND als in BELGIË, opgedaan, heeft hij in zijn rede, en wel zoo, dat hij ze doet herzien van het oogenpunt van het „Jeezen kruis“.

Van het „Jeezen kruis“, de Duitse orde gesticht in 1813; opnieuw ingesteld in 1870; en nu door den Duitschen Keizer wederom ingesteld. Met onmiskenbaar wijsgeerigen zin heeft WIELINGA in dat Jeezen Kruis een antinomie, een tegenstrijdigheid gezien. „Het Jeez, zinnbeeld van bruto, vernield geweld, en ... het kruis, symbool van het lijdelijk offer, waardoor de liefde haar hoogste zegenaar viert.“ (p. 37).

Doel van zijn rede is, deze antinomie, deze „combinatie als van saan en Christus, van hel en hemel“, p. 37 in het licht te stellen.

Zijn indrukken van het oorlogsland in deze rede dus teruggevend, is hem het Jeezen kruis, „eenzijdig een teken van oorlogsmoed en zelfopoffering“, wat hij in het eerste deel ontkwikt, maar anderzijds ook een *steek des lijds*, p. 88. Van dezen oorlogstijd, waarin het kruis van Jeez een teken is van den anti-christ; een gedachte, die de redenaar in de tweede deel van zijn rede ontkwikt. Op het einde van zijn peroratie zegt WIELINGA: „Een draad van gemeenschap blijft intact: tusschen den hemel en ... het kruis van Golgotha“.

„Daarom, naarmate de tijden langer en de strijd heviger wordt, dichter bij dat kruis, dichter bij dat kruis!“

Met deze niet alleen maar den vorm fraai gestileerde, maar ook naar haar inhoud vaak weglepende schoone rede, heeft Dr. WIELINGA de oorlogsliteratuur ten onzent verrijkt.

Ik ben het goed met hem eens, wanneer hij, in een kort woord, dat hij aan de nu in druk vastgelegde oratie doet voorafgaan, beweert dat hij „om deze rede niet pro-Duitsch genoemd“ kan worden. De dingen toch zijn er in bezien *sub specie aeternitatis*. En niet minder ben ik het met hem eens, dat „tusschen het tweede en het eerste deel een tegenspraak te zien, een gevolg is van niet-begrijpen“. Er is tegenspraak, maar geen tegenspraak. En terecht schrijft hij: „Het contrast schuilt in het onderwerp: EEN KRUIS VAN JEEZ, en dit contrast te toonen is juist zins van eenheidsdenken“.

P.S. Mag ik de H. H. Uitgevers beleeft, maar dringend verzoeken, boeken ter bespreking in de HERAUT, gedurende de maanden Juli en Augustus niet aan mij, maar aan het Bureau van de STANDAARD, WARHOESTRAAT 96 te Amsterdam, te zenden. G.

Officiële Berichten.

Kort verslag van de Classieke Vergadering van 11 Mei te Zwolle.

1. Het moderamen bestaat uit D.D. Gispem, praeses, Schilder, scriba en Eskes, assessor.
 2. De praeses opent de Vergadering met te laten zingen Ps. 99: 1, dien (samen voor te lezen en niet gebod).
 3. Alle kerken zijn wettig vertegenwoordigd, 2 diakenen verkrijgen keurstem.
 4. De notulen der vorige vergadering worden voorgelezen en goedgekeurd.
 5. Sommige predikanten worden hartelijk toegesproken in verband met gebeurtenissen in hun ambtelijk leven.
 6. Het preparatoir examen wordt afgenomen aan den heer C. M. Huizinga. Deze houdt een korte predikatie over Openb. 1: 5b en 6.
- In Exegese D. T. wordt naar Jona 2 geëxamineerd door Dr. Veder, in Exegese N. T. naar

Openb. 1 door Dr. Westerbeek van Eerten en in de dogmatiek door Dr. Wielinga.

Met alle stemmen wordt br. Huizinga toegestaan om te staan naar den dienst des Woords en der Sacramenten.

7. Dr. Westerbeek van Eerten doet mededeeling van de antwoorden uit de verschillende kerken op de vragen omtrent de tractementen der predikanten.

8. De stukken van Dr. H. H. Schoemakers inzake zijne beroeping naar Zwartsluis worden nagezien en in orde bevonden.

9. Wordt eene Commissie benoemd, bestaande uit D.D. Westerbeek van Eerten, Brouwer en Douma, om er aan bevoorijkelijk te zijn, dat de predikanten op behoorlijke wijze worden gesalarieerd.

10. Wordt met aandrang gevraagd, of de kerken der classis c.q. ieder een acte van emulatie en pensioenering volgens de Synode van Utrecht aan hare lecraren hebben uitgeleerd.

11. Rapport wordt uitgebracht van het onderzoek in eenige kerken der classis naar haar financiële draagkracht in verband met den steun, welke van classiswege gegeven wordt.

12. Als afgevaardigden naar de Particuliere Synode worden van de lecraren gekozen D.D. G. Elzenga, W. H. Gispem en Dr. J. Hania, primi, D.D. A. Brouwer, J. J. Westerbeek van Eerten en H. H. Schoemakers, secundi.

Van de ouderlingen: B. van Bruggen, K. Kinkhorst, F. L. de Vries, primi, J. S. Plender, J. van Dalen en J. Woelders, secundi.

13. De zendingdeputaat brengt eenig verslag uit van den tegenwoordigen toestand onzer Zending. Voor Dr. Wielinga, die ons verlaten, gaat, wordt tot zendingdeputaat benoemd Dr. H. H. Schoemakers, primus, en Dr. J. Douma, secundus.

14. De kerkvisitatie zal dit jaar niet gehouden worden.

15. Een verzoek van Zwartsluis wordt ingewilligd.

16. De a.s. vacaturediensten zijn als volgt: Wilsom 28 Mei, Dr. Elzenga, 18 Juni, Dr. Ozinga, 9 Juli, Dr. Bosch, 30 Juli, Dr. Eskes. Kampervet 28 Mei, Dr. Koolstra, 18 Juni, Dr. Schoemakers, 9 Juli, Dr. Sluys, 30 Juli, Dr. Visser.

Langeslag 28 Mei, Dr. Gispem, 18 Juni, Dr. van Mechelen, 9 Juli, Dr. Westerbeek van Eerten, 30 Juli, Dr. Veder.

17. De rondvraag naar art. 41 D. K. geeft niets bijzonders.

18. Roepende Kerk voor de volgende vergadering in Zalk en praeses deze vergadering is Dr. A. Brouwer.

19. Het kort verslag der tegenwoordige vergadering wordt voorgelezen.

20. De praeses richt een afscheidwoord tot Dr. Wielinga, hetwelk door dezen beantwoord wordt.

21. De vergadering wordt door den assessor met dankzegging gesloten.

Op last der Classis,

Pu. W. H. Eskes, Assessor.

Kort verslag der gehouden Class. Vergadering te Dordrecht 11 Mei 1916.

De Voorzitter, Dr. G. R. Kuiper opent de vergadering en gaat voor in gebod.

Het moderamen wordt aldus samengesteld: Dr. Kuiper praeses, Dr. de Jonge assessor, Dr. Vonckenberg scriba.

De credentia-brieven worden nagezien. De kerk van Antwerpen is niet vertegenwoordigd.

De kerk van H. I. Anslacht heeft eene instructie.

De notulen der vorige vergadering worden door den actuaire gelezen en onveranderd vastgesteld.

Ingekomen stukken:

a. Van de kerk van Barendrecht, dat de Part. Synode zal gehouden worden Woensdag 21 Juni te Barendrecht.

b. Een circulaire, betreffende het Nederl. Archief over Kerkgeschiedenis. Voor kennisgeving aangenomen.

Rapporten.

Zending. Dr. Meynen deelt mede van dien arbeid der Zending. De Medische zending komt krachtig te kort. De Missionaire Arts kan het werk niet af.

De kerken worden opgewekt om niet alle kracht de Med. zending te steunen.

Consulenten. Dr. de Jonge en Dr. Vonckenberg brengen verslag uit van hunnen arbeid in de kerken Sliedrecht en H. I. Anslacht.

Van Deputaten voor het ontwerpen eener regeling voor het verleenen van hulp in den dienst des Woords aan kerken, wier dienaar door ziekte zijn verhandeld het Woord en de Sacramenten te bedienen.

De Classis besluit om bij langdurige ziekte van een pred., in elk bijzonder geval voorziening te treffen.

Komt in behandeling het rapport, om een onderzoek in te stellen naar de gewenscheid van een Cl. regeling voor de uitoefening van tucht over doopleden.

Na breedvoertige bespreking, besluit de Classis, in het rapport voorgestelde vragen op de lijst van de vragen voor kerkvisitatie te plaatsen, en noodigt de kerken uit, in verband hiermede, de zaak der doopleden tucht in hare breedte ter hand te nemen.

Komt in behandeling een voorstel van Al. blasserdam, om Art. 5 van het Huish. Reglement als volgt te veranderen:

„Het moderamen bestaat uit drie leden: praeses, scriba en assessor. De dienaar des Woords nemen naar alphabetische volgorde hunnen namen het praesidium waar.“

Bij afwezigheid van den Dienaar, die te praesideren heeft, treedt in zijne plaats op de Dienaar, wiens naam in de alphabetische orde op dien van den afwezige volgt.“

Dit voorstel wordt aangenomen.

Aangenomen wordt eene regeling der Cl. collecten met een algemeen deputaat voor ining diir collecten.

H. I. Ambacht ontvangt 4 classisbeurten. De pred. Goolinga, Meynen, van Rennes en Vonckenberg zullen deze diensten waarmaken.

De kerk van Dordrecht vraagt vergunning tot voortzetting van de censuur op een br. der gemeente. Dit wordt toegestaan.

Tot Deputaten naar de Particuliere Synode worden benoemd tot primi de pred. Kuiper en Meynen, tot secundi de pred. Goolinga en van Rennes, tot primi de ouderl. At. den Boer en J. de Haan, tot secundi de ouderl. J. Kooyman en A. Vijfwinkel.

Roepende kerk voor de volgende vergadering, in Sept. te houden, is Dordrecht.

De vergadering wordt met dankgebed door Dr. de Jonge gesloten.

Op last der Classis,

H. G. de Jonge.

Buitenland.

Duitschland. De invloed van den oorlog op het Godsdienschtig leven.

Het was geen tegenvaller, dat de Godsdienschtige beweging der massa niet aangehouden heeft. Dat na den vloed de ebbe zou intreden was te voorzien. Schleiermacher heeft in zijn Oudejaarsavond-prediking in 1806, van het vermeerdert kerkbezoek in dat jaar van Pruisen's vernedering gezegd, dat een groot deel van de kerkgangers „de vroomheid verlaagde tot een middel om van nood en smart bevrijd te worden“. Dat dit in 1914 ook aldus was, bleef niet verborgen.

De teleurstelling kwam van een andere zijde en werd hoe langer de oorlog duurde, des te smartelijker in Christelijke kringen gevoeld. Wij zien daarbij niet over het hoofd, dat de nood van den tijd velen dieper deed inleven in de Christelijke heilswaarden — het aantal van hen die deelnemen aan den strijd der kerk is vermeerdert, het kerkelijk leven openbaarde zich krachtiger dan te voren en vruchten van geloof zijn niet te miskennen geweest. Dit alles geeft reden tot dankbaarheid. Maar het bedroevende en teleurstellende is hierin gelegen, dat het „n. g. nieuw protestantisme“ zich niet als geslagen beschouwt, maar dat het omgekeerd de religieuze werkingen die van den oorlog uitgingen, voorstelt als eene rechtvaardiging van hetgeen het voorstaat. Maar het ergste is, dat het hem gelukt is, deze zijne opvatting in de geleerden der „positieven“ zekere waardeering te verschaffen.

Hoe dit mogelijk was? Er had in Duitschland geen opwekking in den gewonen zin van het woord plaats, het was meer een gisting op Godsdienschtig gebied. Het scheen eerst, dat men wilde terugkeren tot het oude geloof, het geloof der vaderen, maar inderdaad kwam alleen de gedachte aan de voorzienigheid Gods en het plichtbesef op den voorgrond. „De oude God leeft nog en God verlaat den eerlijken Duitser niet“, met dezen toonaard werd gezongen. Daarbij had eene dooreenmenging van vaderlandslievende en Godsdienschtige idealen plaats.

Hoermeer men het ook moge betreuren, het is niet te ontkennen dat de *Chr. Welt*, een modern blad, den spijker op de kop sloeg, toen het beweerde: „Met Christendom heeft deze „oorlogsreligieuze“ niets gemeen. Zij was op zich zelf evenmin Christelijk als de religieuze ervaring van een nager, die een nacht onder wilde dieren in een oerwoud of bij een geweldig onweder doorbrengt — een geheel elementaire roering van een menscheelike ziel, die zijn kleinheid gevoelt.“

De oorlog heeft de Duitschers over het algemeen tot eene natuurlijke religie gebracht. Men ging weder gelooven aan God en aan de Goddelijke voorzienigheid. Ook dit is een genade-werking Gods, waarvoor Hij die in den hemel troont, moet gedankt worden. Maar het is niet een terugkeer tot den God des verbonds, die in Christus een God van genade en barmhertigheid is. Nog eens, Christelijke kringen hebben ervaren dat de Heere door den oorlog zijn kerk kan uitbreiden en versterken wilde; maar dat de bittere ervaringen van den krijg breede kringen van het Duitse volk er toe zouden gebracht hebben om weder te keeren tot de beginselen der vaderen, hiervan is tot hertoe niets gebleven.

Frankrijk. Volkszonden blootgelegd.

In de Franche „Illustration“, een bekend weekblad dat ook in Nederland veel gelezen wordt, schreef Henri Lavedan een artikelentreeks, waarin hij de oorzaken opneemt van het kwijnend gezinsleven in Frankrijk.

Daarom telt hij de tyrannie van het egoïsme, de ongebreidelde gemakzucht, de koortsachtige jacht naar vermaak en uitgaan, de zucht om de minste risico te hebben en het meeste profijt te behalen; het jagen naar beperkten arbeid en het verlangen van een dubbel salaris, en bovendien de gedachte dat men onmiddellijk hebben moet waarnaar men jaagt. Men denkt aan het eind van zijn arbeid vóór men hem begonnen heeft. Men overwerkt zich uit luiheid, om dan te eerder en des te langer te kunnen genieten.

Behoudens zeer zeldzame uitzonderingen wordt men bij het vervullen van zijn taak door geen andere gedachten geleid; „t wordt slechts volbracht in het dordrijft jagen naar gewin. De rust is het doel, het ideaal. Niet de gewettigde, natuurlijke, geheiligde rust, die men verwert en die van zelf komt in den vrede van den avond, maar de rust door gemaakte bepalingen, de onzedelijke rust, die niet voortkomt uit verdienste en daarom een beleediging is voor den eerlijken en minder begeerenden werker. Het reikhalzend uitzien naar den tijd dat men zich aan alle berijheid kan onttrekken, op een leefwijze waarin men nog in zijn volle kracht is, vermeerdert de beuzelachtigheid van hen die geen smaak hebben voor het gezinsleven. In hunne oogen is het kind het blok aan het been, dat verhindert daartoe spoedig te geraken.“

Voorts schrijft Lavedan, dat hij met voorrecht eerst de atmosfeer van egoïsme, lichtzinnigheid, zelfucht waarin men in Frankrijk leeft, heeft beschreven, om daarna te wijzen op het groote, vreeselijke kwaad dat daaruit voortvloeit, namelijk de afkeer van het kringen van kinderen.

Om het vraagstuk dat hierin gelegen is, recht te behandelen, zou men een soort van Staten-Generaal moeten samroepen, waarin wijsgeeren, moralisten, geleerden, staatslieden, wetgevers, priesters, predikanten van de verschillende kerkgenootschappen, historischschrijvers, sociologen, econoomsten een stem hadden. Lavedan kon die allen niet raadplegen, doch wil alleen uitspreken wat hij als patriot vrees en wensch.

Daarna stelt hij de vraag, wie van de twee, de man of de vrouw, het meest tegenin heeft in het kind. Vrouwen die begeeren moeder te worden en die het ten zwaerste betreuren, wanneer haar dat niet wordt gegund, vormen eene kleine minderheid. Over het algemeen worden dezelfde beschouwd als niet meer in dezen tijd thuis te behooren. „Zij moesten zich schamen. Kinderen krijgen? Dat is geen mode meer. Het was vroeger goed, maar nu doet men er niet meer aan“, zoo hoort men vrouwen spreken. Bij de vrouw is haast even groote haat tegen het moederschap als bij de harigjen van het Malthusianisme. De man wil eenvoudig geen kinderen, en is daarom ook schuldig, maar de vrouw is er niet hartstocht tegen gekant.

Wij laten het een en ander uit het betoog van Lavedan aan, om aan te toonen, dat er in Frankrijk nog mannen gevonden worden, die het kwaad bij zijn naam weten te noemen. Als Frankrijk zijn Roomsche streken niet had, waar het geboortecijfer hoog is, zag het er treurig uit.

N.-Amerika. Beschaving en religie. In de *Presbyterian*, een kerkelijk blad in Amerika, lezen wij het volgende:

„Wie vele der redevoeringen hoort, couranten-artikelen leest en conferenties bijwoont, kan den indruk niet ontkomen, dat er een toenemende neiging is om beschaving voor den christelijken godsdienst in de plaats te stellen, ten minste om beschaving den voorrang te geven. Oorzaak en gevolg worden zoodoende omgekeerd. De evangelische en de evangelistische toon is de zwakste en de staatsman vervangt den zendingeling.“

Dit alles druicht in tegen het oorspronkelijke zendingbevel, dat duidelijk en helder en uitsluitend de evangelieboodschap beheet. Het gaat in tegen het allervolmaakteste gebod, dat in de eerste plaats vraagt naar de komst van het Koninkrijk en „t doen van den wille Gods“. Het is in tegenspraak met de dogmatologie die alle schepsels oproept om den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest te prijzen. In tegenspraak met de bergrede die ons maant eerst het Koninkrijk te zoeken en Gods gerechtigheid. In vele der zendingcongressen en conferenties werd in den laatste tijd de nadruk gelegd op de beschaving ten koste van het christendom. De belangstelling in de natie is meer eene belangstelling in hun nationaal leven, dan belangstelling in hun eeuwig leven. Dit nu is niet iets nieuws in de geschiedenis der zending en heeft in vroegere eeuwen ook wel plaats gegrepen, maar het heeft altoos de kerk bedorven en de hartader der zending aangetast.“

De *Wachter* voegt daaraan toe: „Ernstig woord van waarschuwing, komende uit een hoek, waar men niet de zaken goed op de hoogte is. De dienstmaagd is meesteresse geworden. Reeds langen tijd hadden we dien geest opgemerkt in vele vergaderingen in het belang der zending. Het kon ook wel niet anders verwacht worden van kerken, die zelf geestelijk niet sterk staan. Waar het evangelie in de „home“ churches en bijna uitsluitend sociaal karakter vertoont en de aetologie op zijn best op den achtergrond wordt verschoven, zoo niet bijna verwaarloosd, kan de zending aan dat algemeene karakter niet ontkomen. Geve de Heere genadiglijk eene herleving in de kerken, dan zal vanzelf de hervorming op zendingsterrein volgen. En ook niet eerder. De kerk draagt uit naar de volkeren wat zij zelf geloof en beleeft.“

Gemengd Nieuws.

Mormonisme. Volgens de *Wachter*, het Amerikaanse orgaan, deelt *The Continent* van 13 April mede, dat de Mormoonische propaganda in Engeland werkt om vrouwen, die door den oorlog van hunne echtgenooten of verloofden beroofd zijn, tot het Mormonisme over te halen.

Eene verklaring van Engelschen over de houding van Duitsche zendingen. Op 12 tot 16 Nov. 1915 vergaderden te Matharan in Engeland-Indië de „National Missionary Council of India“, op welke s menkomst de volgende resolutie werd aangenomen. „De Nat. Miss. Council“ wenscht zijn dankbaarheid jegens God uit te spreken voor den onbaatzuchtigen arbeid en de zelfloochenende liefde van de Duitsche zendingen in Indië. Het Concilie is overtuigd, dat hun zendingarbeid uit hunne liefde tot Jeez geboren is en dat geestelijk welzijn van het Indische volk op het oog had.

Het Concilie verklaart ganne, dat er voor de beschuldiging, die zoo grif tegen hen uitgesproken wordt alsof zij door politieke nevenbedoelingen of bewegredenen geleid zouden zijn, niet de minste grond is, en betreurt die onderstellingen ten zwaerste. Het Concilie betreurt voorts, dat de oorlogstoestand eene onderbreking van de gemeenschap tusschen Duitse en andere zendingen veroorzaakt heeft, welke voor het uitbreken van den oorlog zoo gaarne onderhouden werd en spreekt de hoop uit, dat na het sluiten van den vrede door de goede zorge Gods, de ve handingen zoo zullen wezen, dat eene wederherstelling van de vroegere gezonde samenwerking tot opbouw van het Indische volk mogelijk zijn zal. Door zulk een wederkerige samenwerking zou de hoop machting versterkt worden, dat de nu zoo ver uit elkander gescheurde volken weder geheel met elkander zullen verzoend worden.“